

Pogledi na glazbu u Augustinovu djelu „Ispovijedi”

»Kad se psalmima i pjesmama Bogu molite, neka vam u srcu bude što ustima izgovarate. I nemojte pjevati nego što vam je propisano da pjevate, a ono što nije propisano da se pjeva neka se ne pjeva.«
(S. Augustinus: »Regulae«, III 10.)

Stari svijet je na umoru. Završava se jedan čin povijesne drame. Ta misao simbolički označuje IV stoljeće i daje sliku jedne agonije. Stari vijek je na izmaku i nestaje sa pozornice povijesti. To se osjeća u nemirnom strujanju u Evropi, što označuje početak seobe naroda (377 g.) u pobjedi kršćanstva, koje biva proglašeno državnom vjerom (380 g.), u diobi Rimskog carstva (395 g.), što sve utječe da se shvaćanja temeljito mijenjaju isto kao i lice Evrope, a godina 476. znači konačnu likvidaciju jednog svijeta i početak nove epohe, koja će se kasnije nazvati srednji vijek.

U tom nemirnom vremenu susrećemo snažnu pojavu čovjeka, koji će s afričkog kontinenta prijeći na evropski i aktivno se uklopiti u nova strujanja koja se jasno naziru, a snagom svoga duha on će ih oplemeniti i sadržajno produbiti. Nakon povijesnih kriza koje će konačno dovesti do sloma jednog carstva, njegove će ideje biti vrlo na kome će se stalno napajati svi oni, koji budu uspijeli da se održe u vrtlogu presudnih događaja i da zakorače na pozornicu novoga doba. Taj čovjek, Augustin Aurelije, Afričanin iz Numidije, jest ličnost koja će se staviti na čelo jednog vremena i u intenzivnom subjektivnom proživljavanju ostavit će nekoliko spisa, što su neobično važni izvori za ocjenu duha onog doba, a ujedno i izvanredno žive slike, naslikane zanosom srca, bogatim čuvtvom, poletom mašte i dubinom misli. Augustin je rođen 354. u Thagasti. Studirao je u Kartagi i 379. postaje retor, da bi već 383. došao u Rim. Nakon proučavanja Platonovih djela i Sv. pisma, kao učenik milanskog biskupa Ambrozija prešao je 387. na kršćanstvo, postavši 391. svećenik, a 396. biskup. U toj se dužnosti vraća u Afriku, u Hippo, sada Bone, na području današnjeg Alžira. Prilikom vandalske provala u Afriku, oboli od groznice od koje je umro 430. godine.

Augustin je napisao nekoliko djela koja su nam i danas neobično bliska, i koja kao traine vrednote ljudskog duha djeluju svojom svježinom, iako nas do njih dijeli preko 1500 godina.

Od cjelokupnih Augustinovih djela, za naše razmatranje njegovih pogleda na glazbu, važna su dva i to: »Confessiones« (Ispovijedi) i »De musica« (O glazbi). Dok je ovo drugo djelo zapravo studija o metrici i ritmici, »Ispovijedi« su dirljiva autobiografija u kojoj upoznajemo čovjeka koji traži svoj životni put i smisao. U vrtlogu ideja posebno ga je zanosila glazba u kojoj nalazi neposrednog komentatora velikih misli. U tom smislu ova knjiga predstavlja osobit izvor obavijesti o glazbi toga vremena, posebno o crkvenoj glazbi, pri čemu je neobično važna i psihološka pozadina, koja je stvorila uvjete za postanak ovog intimnog dnevnika.

Prije nego počnemo analizirati »Ispovijedi« i poimanja o glazbi u njima moramo, za bolje razumijevanje istaknuti, da u Augustinovim izlaganjima postoji jedna nit koja ga povezuje s njegovim miljeni-

kom Platonom. On se njime posebno oduševljavao i makar »nije stvorio nikakvog svog sistema u filozofiji, on je zauzeo svoj stav u mnogim čisto filozofskim pitanjima«. Pored Platona na njega je utjecalo poznavanje neoplatonističkog filozofskog sistema, napose Plotina (205—270). Augustin je također kao vođa kršćanskih ideja zadržao sretnu ravnotežu sa staroklasičnim idejama, koje je dobro upoznao u mladosti. Zbog toga je sve što je bilo moguće prenio u novo razdoblje, te osvjetlio i prekalio novim zrakama, a to je imalo dalekosežno značenje. »Obilježje cijele filozofije onoga vremena bio je platonizam. Ovog je Augustin potpuno prisvojio i pod njegovim utjecajem, cijela filozofija do konca XII st. bila je ispunjena platonizmom.«

Ova bliža povezanost s Platonom imala je priličan utjecaj i na njegov stav prema glazbi, ali je razlika između njega i Platona u oblikovanju tih pitanja u smislu konačne svrhe. Platon osvjetljuje probleme iz nekoliko vidova: odgoj, zakoni o glazbi, glazba kao osnova države i sl. te potanko analizira i ispituje razne mogućnosti utjecaja glazbe na život čovjeka i razvoj društva. Platon u svojoj »Državi« upravo u tančine razrađuje sistem glazbenog odgoja ističući etička i estetska načela, koja su bitna u oblikovanju ljudske ličnosti pomoću glazbe. Ovoj analitičkoj metodi suprotstavlja se Augustin postavkama, koje su u biti vrlo bliske Platonovim, s tom razlikom što Augustin ne analizira, nego daje sliku osobnih dojmova i sintetizira te elemente, ne promatrajući ih kao filozofske konstrukcije, nego kao izravni odraz vlastitih doživljaja, te na taj način praktički dokazuje svoja gledišta.

Augustinove »Ispovijedi« obuhvaćaju 13 knjiga, od kojih su posljednje tri, više filozofsko-religiozna razmišljanja, a prvih 10 njegovih autobiografija i one su nam važne u ovoj raspravi. Svoja shvaćanja o životu i smislu postojanja, kao i o svemu što je uz to povezano, sažeo je Augustin u X knjizi. U 33. poglavlju iste knjige donio je svoje poglede na glazbu, kao što je u pojedinim poglavljima te knjige dao osvrt na umjetnost uopće. Tako je u X knjizi skupio sve misli koje se provlače tokom čitavog izlaganja, kroz sve knjige »Ispovijedi«. Iznoseći svoju filozofiju života, dao je konačni oblik svom životnom »credo«. Kada čitamo »Ispovijedi«, pored širine njegovog duha, oduševljava nas njegova muzikalna proza, koja nam dokazuje da je Augustin duboko osjećao glazbu i upravo pod nezinim utjecajem oblikovao svoje misli, dajući svojim rečenicama neku melodijsku pokretljivost i živi ritam a njegovu bogata mašta omogućavala mu je neobične metafore u kojima ima puno slika iz suvremenog glazbenog života. Sve to zajedno daje zanimljivu sliku svakodnevnog života u sumrak jedne civilizacije, a zbog tih sadržajnih i stilskih kvaliteta to je ujedno i neobičan dokument vremena.

Analizirajući »Ispovijedi« ne smijemo smetnuti s uma da je to djelo čovjeka, koji je u početnom stadiju kršćanstva kao njegov pristaša ustao u njegovu obranu, iznoseći svoj vlastiti put što ga je doveo do kršćanstva kao konačnog cilja. Zato je težište knjige u iznošenju pojava raznih struja i frakcija koje su se u to doba javljale, pa te činjenice imaju više teološko, a za ovu raspravu drugotno značenje. Nasuprot tim strujanjima stoji Augustin iznoseći osobnu problematiku, koja počinje s njegovim dietinistvom i traje do zrelih godina, kad je prihvaćajući kršćanstvo riješio tu svoju životnu zagonetku. On kao obraćenik u analizi svog traženja zapostavlja velike svjetske događaje. Propadanje Rimskog carstva, nestajanje jedne kulture i civilizacije, snažan istup mladog kršćanstva, političke trzavice i slično, što je inače vrlo zanimljivo, a što je iznio u drugim spisima, u »Ispovijedima« nije ovjekovječeno, izuzev idejne ne-

1 Dr A. Zivković: iz predgovora »Ispovijedima«, str XXII—XXIII.

2 Dr Lj. Kuničić: Que ratio inter scriptores de musica medii aevi et philosophiam scolasticam existat — Friburg 1924. (str. 26).

sluglasje u sektama, s čime je Augustin bio u direktnom i najbližem dodiru. »Ispovijedi« su prema tome psihološka studija konvertita, u kojoj svi događaji stvaraju samo pozadinu neke pozornice na kojoj se hrva sam čovjek, obuzet duševnim borbama sa svojim strastima i bolima, protiv svog naj snažnijeg neprijatelja — samog sebe. To je slika vlastite duševnosti koja je jednaka u svim vremenima kao nešto svojstveno ljudskoj naravi i samo se mijenja predmet, oblik ili sredina, ali bit te problematike ostaje uvijek ista. »Zar je itko takav umjetnik, da stvori sam sebe« (I, 7.), pita se Augustin, smatrajući da takva moć nije dana ljudima, smrtnicima i tim mislima počinje rasčlanjivati svoj »Ja«, da bi neobičnim zanosom ušao u istraživanje smisla života, te tako na neki način, on sam počinje oblikovati sebe, on ostaje umjetnik svoje vlastitosti, svoje ličnosti.

Da bismo stvorili o njemu potpunu sliku i na temelju toga razumjeli njegova shvaćanja glazbe, potrebno je analizirati njegova djela metodom koja je slična onoj kojom je djelo napisano. Augustin naime, počinjući od svog djetinjstva, donosi slike, dojmove i zapažanja, što tokom devet knjiga djeluje kao kockice mozaika, koji će biti potpuno složeni u desetoj knjizi. To su sjećanja, iz škole, učenje pjesničkih oblika, vježbanje u govorništvu, natjecanja u kazalištu, raspravljanja o estetskim pitanjima u vezi s filozofskim stanovištima Cicerona, Aristotela, Epikura, Platona, apostola Pavla, na što povezuje i proučavanje Sv. pisma. Uz to iznosi probleme u svom nastavničkom zvanju. Osobiti odsjek čini na kraju prikaz vlastitog emocionalnog i racionalnog doživljavanja, koje je analiza njegova pamćenja, te opisivanje teškoća u upoznavanju samog sebe. Ovo potpuno izgrađivanje dobiva snažan poticaj iz njegova emocionalnog svijeta i baš glazba ima odlučujući udio u tom oblikovanju vlastite ličnosti. Odatle i proizlaze njegove misli o glazbi, koje su odraz senzibilnosti zapažene već u ranoj dobi. Doživljavanje glazbe i umjetnosti uopće povezano mu je uz snagu mašte. U tom smislu značajno je 16. poglavlje I knjige, koje opširno govori o njegovoj bujnoj dječjoj mašti, koja je bogata slikama iz Homerovih i Virgilijevih epova, a ta mu je ujedno životni oslonac mladih dana. Ona ga s jedne strane potpuno ispunjuje, što je na neki način pozitivno i kreativno, ali ga s druge strane odvlači od radnih navika, od sistema u poslu, odnosno školi. Zbog toga je, unatoč velikoj ljubavi prema Homeru, muku mučio s učenjem grčkog jezika, koji mu je uvijek bio slaba strana, tako da je svoje kasnije milienike Platona i Aristotela čitao u prijevodu. Kao dokaz toj moći uživanja zanimljivo je njegovo priznanje: »Nije mi nedostajalo pamćenja ili talenta... nego me veselila igra« (I, 9). Uza sve te nestajnosti, on uživa u sugestivnim opisima zoda trojanskih junaka i do suza ga dira sudbina Didone, iako zna da je to mit. Sve su to znakovi njegove osjećajnosti, a suze će i kasnije biti iskreniji odraz njegova zanosu i uzbuđenja, kad je slušao kršćansko pjevanje, koje je vidno i direktno utjecalo na njegovo dotjerivanje životnog stava.

Na početku knjige kad opisuje svoje školske brige značajno je, da su mu u sjećanju ostale grdne batine, koje su mu često zagorčavale mlade dane. Vraćajući se mislima u svoje najranije djetinjstvo, u predškolsko doba, kad, — kako sam reče: »... već ne bijah dijete, što ne govori, nego dječak, što govori«... (I, 8), kad se sviesno mogao služiti »zvukom glasa, što pokazuje težnju duše, kad hoće da ima neku stvar, kad je odbacuje ili bieži od nje«, (I, 8). spominje se svojih jada i nevolja koje su uslijedile sa školom, gdje je počeo učiti čitanje i pisanje. Kakve su bile pedagoške metode, pokazuje nam ova primjedba: »Ako sam bio lijen u nauku, tukli su me. Stariji su to odobrali. Mnogi koji su živjeli prije mene, prošli su taj trnoviti put, koji sam ja bio prisiljen proći, umnožavajući tako trud i boli Adamovih sinova«. (I, 9). Unatoč tome »koliko su roditelji oma-

lovažavali one batine, kojima su učitelji mučili nas dječake?«... Možda će i koji dobričina sudac odobriti da su me tukli, što se kao dječak igrao loptom, pa me ta igra sprečavala, da dosta brzo ne steknem znanje...« (I, 8). »Mogao sam se kasnije dobro služiti naukom«... ali... »iz ljubavi k igri, volio sam u natjecanju biti ponosni pobjednik«... »drago mi je bilo, kad mi tašte pripovijesti dopirahu do ušiju, da gore još jače, a jednako mi se radoznalost krijesila iz očiju za predstavama, za igrama starijih. Oni, koji ih priređuju, toliko se u odličju ističu, da gotovo svi žele takav život i svojoj djeci. A onamo rado dozvoljavaju, da ih batinaju, ako radi ovakvih predstava zanemare nauku, po kojoj žele da dotjeraju dotle, da ih uzmognu priređivati i sami«. (I, 9) Augustin u potpunosti ne odobrava te metode i u svom kasnijem pedagoškom radu, nastojat će odgajati na drugi način. »Baš u to dječako doba, kad su se za mene manje bojali, nego u mladosti, nijesam volio knjige. a mrsko mi je bilo, što su me k njoj silili. Silili su me ipak i to je dobro bilo, ali ja sam rdavo radio, jer ne bih učio, da me nisu tjerali. Ta tko god nešto radi preko volje, ne radi dobro, makar i bilo dobro ono, što čini.« (I, 12). Augustin je svijestan da takav postupak nužno ostavlja nezgodne tragove, koji se negativno odrazuju na rad: »Ni dandas ne znam, što je bio uzrok, da sam mrzio grčki jezik, koji sam učio kao dječak.« (I, 13)... dosadna mi pjesma bijaše: jedan i jedan su dva, i dva su četiri, a veoma mila našta predstava: drveni konj pun bojovnika, požar Troje, pa sjena same Kreuze...« (I, 13.) »Teškoća naime da potpuno naučim strani jezik, ta mi je žučju prelila svu milinu grčkih bajoslovnih pripovijesti. Ja nisam poznavao tih riječi, a žestoko su me nagonili zastrašljivim prijetnjama i kaznama da ih naučim.« Zato u nastavku Augustin ističe drugi način rada: »sitina: nekada kao dijete nisam poznavao ni latinskih (pripovijesti), pa sam ih ipak pažljivo naučio, bez ikakovoga straha i mučenja, pokraj tetošenja dojilja, a uz šalu i zabavu onih, što se smijahu i igrahu sa mnom. Naučio sam ih ipak bez one muke s kaznama i tjeranjem, jer me je tjeralo moje srce, da izrazim njegove zamisli.«... »Otuda je dosta jasno, da su sloboda i znatiželjnost kod učenja od veće vrijednosti, nego strah i sila. Ali njihov razmah steže i strah i sila.« (I, 14.)

Unatoč svih tih neprilika, Augustinov talent je nadvladao: »Moje su nauke smatrali ljudi odličnima« (III, 3.). Taj uspjeh dovodio ga je, da je pristupao javnim raspravama i natičevanjima, i svijestan je, da su njegove sposobnosti odraz talenta: »što god sam o retorici, dialektici, o geometriji i glazbi i matematici shvatio bez velike poteškoće i bez ikakve učiteljske pomoći. Ti znaš, Gospode. Bože moj, da je kako brzina u shvaćanju tako oština u rasuđivanju — Tvoj dar.«... »Ja nijesam znao, da te nauke vrlo teško shvaćaju i oni marljivi i talentirani, dok im ih nijesam kušao izlagati«. (IV, 16.)

Ovo je poglavlje važno radi toga jer Augustin ovdje prvi put spominje pojam »glazba«. Uz to, navedeni niz predmeta, ujedno je i prikaz školskog nastavnog programa. Škola je prema tome davala učenicima široke poglede na suvremenu znanost i umjetnost. (izražavajući se prema našoj današnjoj klasifikaciji!) ali umjetničke grane školskog programa više su privlačile raspalenu maštu mladog Augustina. Pjesništvo je bilo područje, gdje je on crpio snažne dojmove i pokazivao sposobnosti da se oduševljava lijepim pjesničkim slikama, iako je kasnije smatrao da preveliko uživanje u pjesnička djela odvodi duh od realnog poimanja života i čovjek zaboravlja izgrađivati vlastitu ličnost. To je uostalom onširno opisao u okviru svojih djetinjskih dojmova govoreći: »na kakove sam ludosti trošio um svoj«... (I, 17.). smatrajući da je izumio previše dragocjenog vremena za taj »dim i vietar«.

Međutim, unatoč činjenici da je poetiku promatrao kasnije iz višeg kritičnog nivoa, u zanosu za nju ostalo mu je od nje osjećanje sistematičnosti u radu,

pri čemu je stvarao skladnu ravnotežu razuma i srca, osjećaj za jedinstvenost djela. »Slažući pjesme ne bi jase mi slobodno kojogod stopu staviti kamogod, nego drukčije u jednom mjerilu, a drukčije u drugom. Ni u jednom te istomu stihu ne mogah stavljati istu stopu na svim mjestima. Ta sama umjetnost, po kojoj sam pjevao, nije imala na drugomu mjestu drugih pravila, nego sve zajedno«. (III, 1.) Takvo znanje davalo mu je mogućnost da javno nastupa... »Kad sam se natjecao za neku dramatsku pjesan« (IV, 2.), »zanašahu me kazališni igrokazi«, (III, 2), »Ondje sam od težnje za ispraznom slavom kod puka išao za kazališnim pjeskom natjecao se u pjesmama, otimao za uvele vijence kod javnih igara, upuštao u predstavljачke ludosti... (IV, 1.), ... »onda sam se u kazalištu radovao zaljubljenicima, ... makar da se to predstavljalo u igri«. (III, 2.). Koliko god je volio kazalište, toliko nije podnosio gladijatorske igre, što nam se očituje kao sasvim razumljivo, budući da je ipak više volio uživati u umjetnosti, a kad je osjećao težinu života ili tugu, na primjer za umrlim prijateljem, trazio bi utjenu u knjizi i u poeziji.

Budući da nauka o pjesništvu ima izvjesnih veza s govorništvom, on je kao čovjek »živa pamćenja« učio govorništvu i u njemu je toliko uznapredovao, da je kasnije bio retor u Kartagi. Na tom poslu bio je na visini svoga zadatka, ali i izvrstan psiholog, što vrlo iskreno dokumentira jedna zgoda, kad je trebao nastupiti pred carem: »Kako sam jedan bio... onoga dana, kojega sam se spremao, da izreknem caru počasni govor. U njemu bih puno toga slagao, ali bi lašču povlačivali oni, koji bi to dobro znali.« (VI, 6.)

Govorništvu i pjesništvu su ga potakli da se upusti u razmatranje estetskih problema, koji čine sastavni dio njegovih pogleda na glazbu, i to je zapravo podloga na kojoj Augustin izgrađuje pojmove, polazeći od zvučnog osjeta, što ga je osjećao u zvuku stiha i odjeku glasa. Sa stanovišta opće ocjene ljepote, on kaže: »Milo je pogledati lijepo tijelo, zlato i srebro itd. a u tjelesnom dodiru od najveće je vrijednosti kad jedno drugom odgovara. Tako i kod ostalih osjetila: svako ima svoj odnosni ugodaj u stvarima. Isto tako ima svoju ljepotu vremenita cast i moć da zapovijedaš i vladaš; otud se rađa želja za slobodom... I život, koga ovdje proživljavamo, ima svoj čar zbog neke svoje naročite ljepote i sukladnosti sa svima onim i najmanje lijepim na svijetu«. (II, 5.) Potpuno doživljavanje ljepote vidi u cjelini: »Kada bi osjećaj tvoga tijela bio sposoban da obuhvati cjelinu, ... ti bi (dušo) željela da prođe sve što opstoji u sadašnjosti, samo da tim više uživaš gledajući sve, cjelinu. Tako po tom istom sjetilnom osjećaju, čuješ što govorimo. I ne češ, dakako da slogovi zastanu, nego da prolete, da dođu drugi i da čuješ cijelo. Tako je uvijek kod stvari, gdje je nešto složeno, a sve od čega je složeno ne postoji u jedan mah. Ako možemo cijelo osjetiti, više nam se mili cjelina nego pojedinosti.« (IV, 11.)... »Što je dakle lijepo? A što je ljepota? Što je to, što nas privlači i sprijeteljuje sa stvarima, koje ljubimo? Kad one ne bi imale ni lica, ni ljepote, ne bi nas nipošto privlačile k sebi. Primijetio sam i vidio, da u samim stvarima ima nešto, što čini cjelinu, pa je zato lijepo. Drugo nešto je opet zato lijepo, jer zgodno pristaje nečemu kao npr. jedan dio tijela k svojoj cjelini ili cipela k nozi i slično. — Takovo se razmišljanje razbujalo u meni iz dna srca moga, te ja napisah »O lijepom i prikladnom« dvije knjige, mislim ili tri... nemam ih više, jer su mi se, ne znam kako, izgubile.« (IV, 13.) »Bijah možda star 26 ili 27 godina, kad sam napisao one rasprave.« (IV, 15.)

Proučavanje estetskih pitanja povezivalo ga je i s filozofijom u čemu se nastojao produhoviti, ali je osjetio i neke nedostatke u iznošenju izvjesnih problema. »Po uobičajenom naučnom redu dođoh do knjige nekoga Cicerona. Svi se gotovo više dive njegovom stilu, nego duhu. Ta njegova knjiga sadržaje podstrek k filozofiji i zove se »Hortenzije«... Odjednom mi omrzne svaka isprazna nada. Ja stadoh ne-

vjerojatnim žarom srca čeznuti za besmrtnom mudrošću... »A grčka riječ »filozofija« znači ljubav k mudrosti, na što me podžigaše ona knjiga. Ima ih, koji zavaravaju filozofijom, bojadišući i prikazujući tim velikim i lijepim i poštenim imenom svoje zablude«. (III, 4.) Zbog toga Augustin ide dalje u svom traženju i počinje da proučava Sv. pismo, ali ga ono u početku ne zadovoljava zbog jednostavnosti izraza. Uzima Aristotelovo djelo »Deset kategorija«, ali i ono mu biva nejasno. Epikur ga također u krajnjoj liniji ne zadovoljava i tek mu neke platoničke knjige otvaraju nove vidike. U njima je naime, bila izražena filozofija, nazvana neoplatonizam, i unjoj se stapaju vjerski nazori Istoka s Platonovom naukom. Nastavljajući svoje proučavanje, uzima djela apostola Pavla, što ga ponovno dovodi do Sv. pisma. Budući da je već u to vrijeme upoznao milanskog biskupa Ambrozija, kod kojega je dobio tumačenje za sva mjesta što su mu bila nejasna, približuje se sve više kršćanstvu, koje konačno prihvaća.

Kako je Augustin sistematski proučavao filozofe, razvio se kod njega način rada, koji je metodički bio vrlo djelotvoran, što nam ukazuje na Augustinove izvrsne pedagoške sposobnosti. One su se očitovala u njegovu nastavničkom radu u školi, kojim se bavio sve do krštenja. Na tom poslu on je uvijek znao djelovati neposredno i strpljivo, umio je naći pravu riječ u pogodnom trenutku, tako da je stekao osobit ugled i bio neobično cijenjen i tražen. Nema sumnje da su u tome imale udjela i teške uspomene iz djetinjstva, pa ono, što je njemu nekada ogorčavalo život nije htio prenositi na druge, nego poči novim odgojnim metodama putem uvjerenja i utjecanja na svijest, iako je bio na čistu s poteškoćama koje su ga presretale, zbog velike raspuštenosti daka i zbog njegove bolesti, što ga je postepeno sprečavala u normalnom radu. Na njega je u tom smislu posebno utjecao biskup Ambrozije, koji ga je iznenadno svojom govorničkom vještinom i općim načinom izlaganja. Sve to ga je kasnije potaklo, da za svoga sina Adeodata napiše djelo »O učitelju«, što je u stvari njegov razgovor sa sinom, s pedagoškom namjenom, da istakne izvanredan talent, koji mu je sin pokazivao.

Ovo što je do sad iznijeto, a što je sadržano u prvih devet knjiga, jest idejna građa za sintetiziranje njegovih pogleda, koje je on iznio u desetoj knjizi, a koja je u velikom dijelu analiza njegova pamćenja. To je sadržaj njegova života, gledan očima zrelog čovjeka, koji retrospektivno ocrtava svoju ličnost i iznosi elemente što su utjecali na njezino dotadašnje oblikovanje. U vezi s tim, najzanimljiviji dio knjige predstavlja poglavlje u kome Augustin ističe, da je preko glazbe došao do novih spoznaja i ona je najneposrednije utjecala na njega, te ga dovela konačnom cilju. U prethodnoj knjizi opisuje sam taj čin, koji će onda kasnije analizirati kao psihološki fenomen »Nakon krštenja odbježe od mene nemir... Ja se za onih dana ne mogoh naužiti divne slasti... Koliko li suza nijesam prolio, duboko dirnut glasovima himni i pjesama, što se slatko razliježali po Crkvi Tvojoj! Ti su glasovi ulazili na moje uši, Istina mi se Tvoja u srcu razlijevala Otuda mi se rasplamsavao osjećaj pobožnosti, suze tekle — i meni je uz njih bilo lijepo...« (IX, 6.) Ovim mislima, Augustin je prvi put u svom djelu izrazio svoje neposredno osjećanje glazbe, iako je u 4. poglavlju iste knjige već natuknuo želju da se preda uživanju u glazbi kršćanske Crkve: »Bože moj kako sam Ti klicao kad sam čitao psalme Davidove, pjesme pune vjere, u kojima odzvanja pobožnost, a nema duha oholosti... Kako sam Ti klicao, čitajući te psalme!... Kako sam gorio od želje da ih pjevam, kad bih mogao, po cijelom svijetu... Pa ipak ih pjevaju po cijelom svijetu...« (IX, 4.) Augustin će se u daljnjem toku opisa vratiti na prvu misao, na prvi doživljaj glazbe, što će ga uvijek uzbuđivati do suza: »Radi toga sam još više plakao za pjevanja Tvojih himni.« (IX, 7.)

(slijedi nastavak)